

УДК 378 : 352. 037. 013.42

ДУБІНЕЦЬКИЙ Володимир Володимирович,

директор автотранспортного коледжу,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
e-mail:vladimirdubinetskiy@gmail.com

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І–ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті розкрито поняття «управлінської культури» як важливої професійної якості викладача вищого технічного навчального закладу, зміст і структурні компоненти цього складного особистісного утворення, схарактеризовано критерії, показники та рівні її сформованості, обґрунтовані функції управлінської культури та їх вплив на якість навчального процесу.

Ключові слова: вищий технічний навчальний заклад, управління, управлінська культура, структурні компоненти, управлінські функції.

Постановка проблеми. Актуальність професійної підготовки майбутніх спеціалістів технічної галузі обумовлена змінами в системі вищої професійної освіти, які поступово впроваджуються в навчальний процес вищих технічних закладів. Підготовка кадрів у зв'язку з міжнародними стандартами, компетентних в автотранспортній галузі обумовлює нові вимоги до викладачів, рівня їх професіоналізму і готовності до управлінської діяльності в навчальному процесі. Події, які відбуваються в суспільстві, обумовлюють необхідність внесення змін в організацію навчального процесу, спрямованих на:

- забезпечення функціонування і переорієнтації управління навчанням на пріоритетні напрями підготовки спеціалістів нової формації, підвищення рівня її якості та продуктивності;
- розробку основ управління навчальною діяльністю студентів з обсягом підвищення вимог до особистості сучасного спеціаліста, рівня його компетентності, готовності до творчої діяльності в обраній професійній сфері;
- виявлення механізмів управління навчальним процесом у вищому технічному навчальному закладі;
- підвищення управлінської культури викладачів та їх готовності реалізовувати управлінські функції у навчальному процесі;
- усвідомлення кожним викладачем ролі управління у підвищенні якості навчання і рівня професіоналізму майбутніх фахівців.

Педагогічна практика у вищих технічних навчальних закладів свідчить про те, що великі резерви в цьому плані має управлінський аспект навчального процесу, оптимізація педагогічного впливу на процес професійного становлення майбутніх фахівців, розвиток управлінської культури викладачів.

В останні роки увага дослідників привертається до проблем формування управлінської культури викладачів як резерву підвищення ефективності навчально-виховної діяльності в вищому технічному навчальному закладі.

Метою статті є визначення сутності, змісту і структурних компонентів управлінської культури викладача вищого технічного закладу І–ІІ рівня акредитації та конкретизації його управлінських функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою навчання є відношення між викладачами і студентами, при яких кожний студент і студентська група в цілому є не тільки об'єктом управлінського впливу викладача, виконавцем волі викладача, але й активним учасником цього процесу. Навчання являє собою «систему усвідомлених зв'язків, починаючи з найбільш мимовільних, просторових соціальних дій і взаємовідношень, які мають стійкий характер» до цілеспрямованої взаємодії викладача і студентів у професійному становленні майбутніх фахівців [1, с. 77].

Ефективність навчального процесу обумовлюється управлінською культурою викладача, рівнем її сформованості, чітким усвідомленням управлінських функцій, від яких залежить якість навчання і навчальні досягнення студентів. Відсутність чіткого визначення поняття «управлінська культура», розмитість змістових характеристик, показників і рівнів її

сформованості не сприяють ефективному управлінню навчальним процесом і негативно впливають на якість підготовки майбутніх фахівців транспортної галузі.

Культура є специфічним засобом організації та розвитку професійної діяльності, представленим у продуктах матеріальної і духовної праці, у системі людських відносин, соціальних норм, професійних і моральних цінностей, у сукупності ставлення людей до природного середовища, до самих себе і до обраної професійної діяльності.

Професійна культура трактується як система соціальних якостей, що забезпечують продуктивність трудової діяльності (І. Зязюн, Н. Крилова, А. Радугін та ін.). За культурологічним енциклопедичним словником, професійна культура характеризує «рівень та якість професійної підготовки» [2, с. 402].

У тлумаченні сутності поняття «управлінська культура» мають місце різні точки зору. Управлінську культуру розглядають як рівень розвитку професійних здібностей і творчих сил керівника (Є. Березняк), культуру праці керівника (Б. Співак), сукупність принципів, норм і знань керівника (Б. Гаєвський, Ю. Палеха), системне явище, яке поєднує в собі професійні управлінські якості та мотиви керівника (С. Королюк).

Сутність управлінської культури викладача як психолого-педагогічного феномену важливо розглядати через категорію діяльності (М. Каган, О. Леонтьєв, О. Бодальов та ін.), що дозволяє йому на основі засвоєння ціннісних орієнтацій, реалізувати себе, свої функціональні обов'язки і повноваження, свій творчий потенціал, усвідомити динамічний характер культури. Особистісні здатності викладача є основою його успішної управлінської діяльності. Від нього вимагається багато позитивних рис, серед яких важливими є психолого-педагогічні, політичні, ділові, фізичні, уміння виходити з кризових ситуацій; уміння працювати в колективі, комунікативні й творчі здібності. Наявність таких якостей обумовлює успішність діяльності викладача як організатора, психолога, професіонала, лідера, ведучого за собою студентів. Але управлінська культура викладача обумовлюється не тільки набором особистісних якостей, а й стилем його діяльності, керівництва, манерами його поведінки по відношенню до студентів (об'єктів управління), його «управлінським почерком» – тим, що називають стилем управління.

Культура управління навчальним процесом поєднує в собі сукупність певних стандартів внутрішнього управління вищим технічним навчальним закладом, організації управлінської діяльності, використання технічних засобів, стосунки зі студентами на принципах педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості з урахуванням норм і принципів моралі, професійної етики, естетики й права. Культура управління поєднує особисту культуру викладачів, якість управління навчальним процесом і створення організаційно-педагогічних умов навчальної праці, культуру роботи з різними джерелами інформації. Усі ці аспекти тісно взаємопов'язані між собою та залежать одне від одного.

Управлінська культура викладача вищого технічного навчального закладу є однією з потреб особистості, що виникає в процесі професійно-практичної діяльності та пов'язана з внутрішньо-особистісним механізмом регуляції і саморегуляції. «Вона виступає внутрішнім, суб'єктивним джерелом активності, що визначає процес засвоєння діючого в суспільстві світогляду, перетворення категорії відповідальності за свої дії в поняття і образи власних переконань» [3, с. 72].

Під управлінською культурою ми розуміємо складне особистісне утворення, яке об'єднує в собі професійну готовність до виконання своїх професійно-педагогічних обов'язків та повноважень, професійну компетентність, активні позитивні якості, управлінський стиль діяльності і поведінки, систему професійних цінностей і етичних норм, що позитивно впливають на продуктивність педагогічної праці.

Управлінська культура викладача вищого технічного навчального закладу як складне особистісне утворення має складну структуру, що поєднує у своєму змісті ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативно-операційний, креативно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний компоненти.

Ціннісно-мотиваційний компонент характеризує управлінську культуру як сукупність професійно-управлінських цінностей (цінності-цілі, цінності-знання, цінності-відношення, цінності якості) і мотивів, адекватних цілям та завданням управління навчальною діяльністю студентів.

Мотиви – це внутрішній стан, що спонукає викладача до активних професійних дій та скеровує поведінку в напрямі досягнення цілей навчальної діяльності. Серед них визначають: соціальні мотиви (можливість бути корисним, сприяти розвитку кожного студента); моральні (стверджувати гуманізм, толерантність, відповідальність, об'єктивність, вимогливість); пізнавальні (застосовувати власні можливості, здатність до постійного вдосконалення, розвитку професійних здібностей) творчі (можливість креативних дій, творчого вирішення навчальних проблем, створення педагогічних інновацій, бути успішним у професійної діяльності); престижні (статус серед колег і студентів, авторитет, кар'єрне зростання); управлінські мотиви, що стосуються безпосередньо управління навчальним процесом, пізнавальною діяльністю студентів (відповідність здібностей викладача змісту управлінської діяльності, взаємодія, співпраця і співтворчість зі студентами, створення умов для професійного розвитку і самовдосконалення майбутніх фахівців і партнерських відносин, урахування індивідуально-психологічних особливостей учасників освітнього процесу).

Когнітивний компонент управлінської культури є сукупністю педагогічних, психологічних, управлінських і технологічних знань, наявність умінь і навичок правильно тлумачити сутність понять, процесів, явищ, що вивчаються, робити узагальнення і власні висновки, застосовувати різні методи пізнання, сприяти розвитку логічного і творчого мислення тощо. Важливо виокремити дві групи знань:

– знання, які розкривають специфіку управлінської діяльності викладача вищого технічного навчального закладу, знання з основ менеджменту: управлінські, психологічні, педагогічні, методичні;

– знання методологічні, нормативні, змістові, способів управлінської діяльності.

Комунікативно-операційний компонент управлінської культури – це комплекс мовних і немовних засобів для комунікації і спілкування в навчальному процесі в системі «викладач – студенти», уміння орієнтуватися в конкретних професійних ситуаціях, спілкуватися в конфліктних ситуаціях, ініціативність спілкування та діагностико-прогностичних, організаційно-регулятивних, контрольних-коригуючих умінь.

Креативно-діяльнісний компонент управлінської культури – це система креативних характеристик особистості викладача, які впливають на його творчу діяльність. Цей компонент об'єднує у своїм змісті п'ять груп, пов'язаних зі ставленням викладача вищого технічного навчального закладу до: предмету управлінської діяльності; процесу виконання управлінських функцій; інших учасників освітнього процесу, самого себе і професійно-педагогічної діяльності взагалі.

Серед характеристик, що відображають ставлення до управлінської діяльності, виділяють: компетентність, інтелектуальний потенціал, організаторські й творчі здібності.

Ставлення до виконання управлінських функцій характеризується відповідальністю, відданістю роботі, вимогливістю, працездатністю, єдністю слова і діла.

Ставлення до учасників управлінського процесу характеризують: справедливість, об'єктивність, гуманність, толерантність, демократизм.

До характеристик, що відображають ставлення до самого себе, належать самокритичність, вимогливість, здатність володіти своїм емоційним станом в будь-якої ситуації, професійне самовдосконалення, установка на кар'єрне зростання.

Відношення до професійно-педагогічної діяльності характеризуються: активною професійною позицією, інтересом і бажанням працювати в обраній професійній сфері, творчий, управлінський стиль поведінки й діяльності.

Креативно-діяльнісний компонент управлінської культури реалізується через систему управлінських функцій (Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Маслов, О. Мармаза та ін.).

Функції – це основні види діяльності, які утворюються шляхом зведення однотипних видів робіт, які виконує викладач у процесі управління освітньою діяльністю, до більш загальних у поєднанні з однаковою цілеспрямованістю [4]. Кожна функція спрямована на досягнення глобальної і конкретної мети. Глобальна мета збігається з метою управління загалом: забезпечення ефективного функціонування педагогічної системи підготовки професійних кадрів, розвитку оптимальної системи навчання студентів. Конкретна мета

пов'язана із завданням, що виконує викладач на певному етапі управлінського циклу. До управлінських функцій відносять:

- аналітичну, спрямовану на обробку інформації, визначення навчальних проблем, встановлення закономірностей розвитку педагогічних явищ, об'єктивну оцінку навчальних ситуацій, складання прогнозу майбутнього [5];
- планувальну, спрямовану на визначення перспектив, цілей і шляхів їх досягнення;
- організаційно-координатну, що полягає у визначенні місця і ролі кожного учасника педагогічного процесу в досягненні прогнозованих цілей та реалізації планів;
- контрольно-оцінювальну, що забезпечує моніторинг досягнення цілей, відстеження якості виконання завдань, досягнутих навчальних результатів;
- регульовальну, яка зорієнтована на коригування наслідків контролю, внесення коректив в управління діяльністю.

Функції управління, послідовно змінюючи одна одну, утворюють управлінський цикл, порушення якого призводить до зниження якості управління, результативності навчальної діяльності та продуктивності педагогічної діяльності.

Висновки. Управлінська культура викладача вищого технічного навчального закладу є засобом підвищення ефективності освітнього процесу, продуктивності дій студентів і викладача у навчанні. Управлінська культура являє собою систему знань, умінь і навичок, особистісних якостей, що слугує якісному виконанню управлінських дій, ефективній взаємодії викладача і студентів, досягненню високих результатів навчальної діяльності в умовах вищого технічного навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Бегей В. М. Демократизація управління загальноосвітньою школою / В. М. Бегей. – Тернопіль: ЛДУ, 1994. – 195 с.
2. Хоруженко К. М. Культурологія: енциклопедический словарь / К. М. Хоруженко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 640 с.
3. Ярковой О. М. Педагогічні засади розвитку управлінської культури державних службовців в умовах післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 – соціальна педагогіка / О. М. Ярковой. – Запоріжжя, 2001. – 281 с.
4. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. – Харків: Основа, 2005. – 176 с.
5. Коростельов О. О. Підготовка управлінських кадрів системи освіти до аналітичної діяльності / О. О. Коростельов, Є. О. Лодатко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Вип. 183. – Ч. 1. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2010. – С. 125–129.

References

1. Begey, V. M. (1994). *The democratization of secondary school management*. Ternopil, Lviv State University.
2. Khoruzhenko, K. M. (1997). *Cultural: Encyclopedic Dictionary*. Rostov-on-Don: Phoenix.
3. Yarkovoy, O. (2001). *Teaching principles of administrative culture of civil servants in terms of postgraduate education*. (Ph.D dissertation). Zaporizhzhia.
4. Marmaza, A. I. (2005). *Management in Education: the secrets of successful management*. Kharkiv: Osnova.
5. Korostelev, O., Lodatko, E. (2010). Management training educational system to the analytical work. *Bulletin of Cherkassy University. Series: Pedagogical Science*, 183, 1, 125–129.

DUBENETSKY Vladimir,

Director of the College of autotransport
SHEE “Kryvyi Rih National University”,
Krivoy Rog (Ukraine)
e-mail: e-mail:vladimirdubinetskiy@gmail.com

ADMINISTRATIVE CULTURE TEACHER OF HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS ACCREDITATION LEVEL I–II.

Abstract. *The management culture is seen as an important feature of professionalism of teachers of higher technical educational institutions accreditation level I–II.*

Disclosed are various points of view on the essence of the management culture as the level of development of professional qualities and creative powers of the head, work culture manager, a set of principles, norms and knowledge manager, system a phenomenon that combines the professional quality of

the management and motivation. The management culture of the teacher is due not only to a set of personal qualities, but also the style of his teaching activities, management style, manner of behavior towards students (facilities management), his “managerial handwriting”, what is called the style of management.

Administrative culture of technical higher educational teacher places – a complex personality education, which combines professional readiness to fulfill their professional and educational responsibilities and authority, professional competence, positive qualities, managerial style of activity and behavior, a system of professional values and ethical standards, which positively impact on the productivity of pedagogical work.

Administrative culture has a complex structure, combining in its content value-motivational, cognitive, communicative and operational, creative-activity, assessment and reflective components and various administrative functions. These include: an analysis aimed at handling educational information, identify patterns of pedagogical phenomena, objective assessment of the case studies, forecasting the future; planning, identification of prospects, goals and ways of achieving them; organizational and coordinate function to determine the place and role of each member of the pedagogical process in achieving the objectives and implementation of the plan; control and evaluation function, providing the monitoring of progress towards solving problems of tracking the quality achieved learning outcomes; adjusting function designed to adjust the control data, make adjustments in the management activities of the teacher.

Thus, the management culture is a means to improve the effectiveness of training activities, actions of its member’s productivity.

Keywords: *higher technical educational institution, management, management culture, structural components, management functions.*

*Одержано редакцією 16.06.2016
Прийнято до публікації 18.06.2016*